

ЛОПУШНЯК Г.С.

Д.е.н., професор,
професор кафедри управління персоналом та економіки праці
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана»

Вирішення проблем зайнятості молоді: порівняльний аналіз досвіду України і Польщі

Анотація

Проаналізовано рівень молодіжного безробіття в Україні та Польщі. Здійснено огляд програм та положень законодавства, які сприяють збільшенню зайнятості молоді. Визначено причини високого рівня безробіття, які є спільними для Польщі і України. Виокремлено переваги та недоліки молодих людей як робочої сили на ринку праці. Проаналізовано вплив реалізованих програм на рівень безробіття молоді. Визначено спільні та відмінні ознаки ведення бізнесу в Польщі і Україні. Подано пропозиції щодо подальшого вирішення проблем зайнятості молоді.

Ключові слова: молодь, зайнятість, рівень безробіття, ринок праці.

Зменшення обсягів виробництва, відмова від напівпримусових форм зайнятості внаслідок демократизації суспільства, зміна освітньої політики, збільшення конкуренції на ринку праці у поєднанні з глобалізаційними та інтеграційними процесами посилили проблеми зайнятості молодого покоління українців. Високий рівень безробіття, що ускладнює реалізацію прагнень молоді до економічної незалежності та здобуття власного місця у суспільстві, а також переважання настроїв серед цієї категорії населення щодо пошуку гідного місця праці поза межами своєї держави актуалізує обрану проблематику дослідження. Досвід Польщі як однієї з країн Європейського Союзу може бути корисним для використання в Україні під час вирішення проблем молодіжного ринку праці. Саме це і є метою дослідження.

Причини та наслідки молодіжного безробіття, працевлаштування молодих фахівців-випускників професійних та вищих навчальних закладів, проблеми соціального захисту молоді в період ринкових трансформацій та пошук

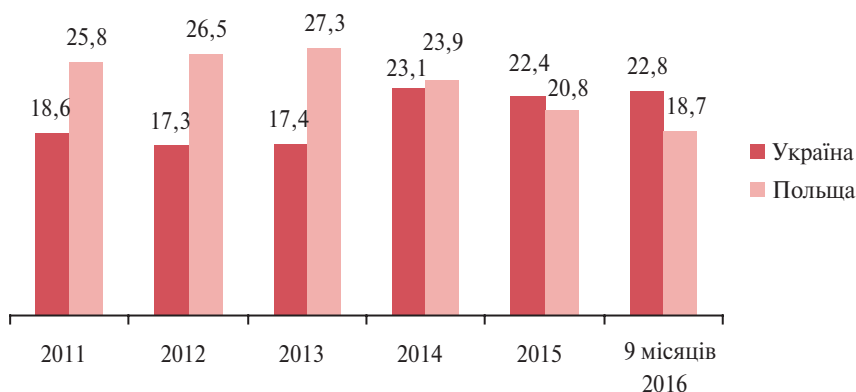
інноваційних форм зайнятості цієї категорії населення є предметом наукових досліджень багатьох вчених та практиків. Зокрема, проблеми молодіжного безробіття та зайнятості населення молодого віку розглядали Б. Бабіш [1], К. Блащинська [1], Х. Гиренко [1], А. Колот [4], Е. Лібанова [5], К. Рибіцька, (К. Rybicka) [23], М. Розпендовські (M. Rozpędowski) [22] та інші.

Проте розуміння необхідності забезпечення економічного зростання одночасно з якісним розвитком суспільства, зміна ціннісних пріоритетів молоді, вищий від інших груп населення рівень молодіжного безробіття, практика залучення молоді до нестабільної прекарної праці практично у всіх країнах змушують органи державної влади змінювати підходи щодо регулювання державної молодіжної політики на вимогу сучасним викликам, а науковців продовжувати пошуки ефективних шляхів вирішення соціальних та економічних проблем, які пов'язані з працевлаштуванням молоді.

В Україні, відповідно до чинного законодавства[11], до молоді відносять людей віком від 14 до 35 років [7]. У Польщі законодавче визначення віку молодих людей відсутнє, проте більшість програм сприяння зайнятості молоді, як і в інших країнах Європейського Союзу розраховано на вікову категорію 15 – 24 роки, оскільки саме в цей період молоді люди отримують свою першу кваліфікацію, завершуючи навчання в одному із освітніх закладів. Також у цій країні є програми розраховані на молодь до 30 років.

Останні дослідження ринків праці України та Польщі свідчать про високий рівень молодіжного безробіття в обох країнах (рис. 1). Проте починаючи з 2014 року цей показник у Польщі має тенденцію до зниження, а в Україні він різко підвищився (з 17,4 % у 2013 до 23,1 % у 2014 р.). У 2015 – 2016 рр. рівень безробіття серед українців віком 15 – 24 років відчутно не змінився і становив 22,4 та 22,8% відповідно. Таку ситуацію можна пояснити запровадженням відповідних програм сприяння зайнятості у Польщі та скороченням обсягів виробництва та кількості робочих місць в Україні.

Рис. 1. Рівень безробіття населення у віці 15 – 24 роки (у % до вказаної категорії населення)

* побудовано автором на основі даних: [13; 14; 16; 17]

Детальніший аналіз рівня безробіття серед вікових груп населення 15–34 років (табл. 1) підтверджує означені вище тенденції. Також варто відмітити, що ще в 2013 р. у Польщі спостерігався значно вищий рівень молодіжного безробіття ніж в Україні. Очевидно що у 2014 – 2016 рр. у Польщі були проведені дуже дієві заходи щодо збільшення зайнятості цієї вікової категорії населення.

Таблиця 1. Рівень безробіття молоді (за методологією МОП) України та Польщі у розрізі вікових груп у 2013 – 2016 рр.

вік	Україна				Польща			
	2013	2014	2015	2016 1 півр.	2013	2014	2015	2016 1 півр.
15-17	17,4	23,1	22,4	23,1	x	x	x	17,0
18-19					42,2	40,5	37,1	
20-24					26,3	22,7	19,7	
25-29	8,9	11,1	11,2	11,6	13,5	11,8	10,0	6,4
30-34	6,8	9,3	9,7	9,4	8,7	8,0	6,5	

* побудовано автором на основі даних:[13;14; 16;17]

Збільшення рівня молодіжного безробіття в Україні зумовлене невідповідністю потреб ринку праці та пропозиції освітніх установ, що ускладнюється, за твердженням колективу авторів під керівництвом Е. Лібанової [5, с. 1], взаємним впливом двох чинників:

- недостатньою ефективністю державної політики щодо дотримання стандартів соціально-трудових відносин, професійної орієнтації та соціальної підтримки молоді з низькою кваліфікацією, системи освіти та підготовки кадрів, а також розвитку підприємництва;
- сподіваннями молодих людей у вирішенні власних проблем значною мірою на допомогу “третіх осіб” (батьків, друзів, держави).

Варто відмітити і низку причин високого рівня безробіття серед молоді, які є однаковими для України та Польщі. Серед них:

- скорочення або ослаблення митних бар’єрів для імпортованих товарів, що призвело до збільшення обсягів окремих іноземних товарів, одночасно зменшуючи замовлення на продукти вітчизняного виробництва;
- невідповідність освітньої політики потребам сучасного ринку праці;
- збільшення чисельності безробітних працездатного віку, які мають певний досвід роботи;
- надто високі вимоги молодих людей до умов та рівня оплати праці;
- недостатність практичних навиків, вмінь та знань молодих людей відповідно до потреб роботодавців.

Проблема молодіжного безробіття є актуальною практично для всіх країн Європейського Союзу (в середньому по ЄС – 18,8% у 1 півріччі 2016 р. серед вікової групи 15 – 24 років). Водночас в окремих країнах цей показник є значно вищим ніж в Україні та Польщі. Так, у Греції рівень безробіття молоді у віці 15 – 24 років становив у 1 півріччі 2016 р. 46,4%, Іспанії – 45,2, Італії – 37,1, Хорватії – 32,0%.

У більшості європейських країн спостерігається тенденція до зростання тимчасової роботи серед молоді. Середній показник по ЄС показує збільшення з 40% у 2005 році до 43,3% в 2014 році (в Україні застосування короткострокових договорів не дуже поширене, натомість поширені взагалі неоформлені трудові відносини) [19].

Зважаючи на важливість проблеми, в Європейському Союзі розроблена Європейська стратегія розвитку молоді, період реалізації якої 2010 – 2018 рр. [18]. Цим документом визначено досягнення двох основних цілей:

- забезпечення більших і рівних можливостей для молодих людей в навчанні та на ринку праці;
- наділення молодих людей ширшими соціальними повноваженнями з метою відновлення суспільства і його цінностей.

Проте реалізація Європейської стратегії розвитку молоді неможлива без імплементації її положень в національні законодавства країн ЄС. Серед інструментів імплементації слід виділити:

- структурний діалог – залучення молоді до спільного визначення пріоритетів, способів реалізації положень Стратегії;
- визначення основних засад молодіжної політики – усі проголошені заходи повинні ґрунтуватися на відповідному досвіді та знаннях ситуації щодо потреб молоді;
- працевлаштування молоді – створення умов для самореалізації та підприємницької діяльності молодих людей, їх активної участі в усіх сферах суспільного життя (соціальний захист, політика, спорт, навчання, громадська діяльність);
- молодь у Програмі дій – співпраця під час визначення цілей Європейської стратегії розвитку молоді через розширення можливостей мобільності молоді, її навчання та участі в організаціях.

Розробка та реалізація таких стратегічних документів ще раз підтверджує те, що однією з основних цінностей будь-якої держави та запорукою економічного розвитку є добре освічене, здорове, готове до нових швидкоплинних змін молоде покоління. Озброєна найсучаснішими знаннями, продуктивна і мобільна робоча сила на ринку праці, з одного боку, має свої переваги, а з іншого – певні недоліки (табл. 2), через які ускладнюється процес пошуку роботи та працевлаштування.

Важливим є розробка програм, за допомогою яких можна використовувати переваги, нівелювати вище вказані недоліки, що сприятиме збільшенню зайнятості молодих людей.

Таблиця 2. Переваги і недоліки молодих людей як робочої сили на ринку праці

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> • молодий вік; • наявність у багатьох 2-х та більше дипломів про вищу освіту; • знання однієї або двох іноземних мов (у більшості); • енергійність, ентузіазм; • відсутність звичних стереотипів у роботі; • креативність, мобільність, готовність до переїзду; • здатність витримувати сучасний ритм та інтенсивність праці, здатність фізично і психічно адаптуватися до швидких змін умов праці; • допомога та підтримка батьків (у багатьох випадках), що дає змогу виділити більше часу для пошуку роботи; 	<ul style="list-style-type: none"> • відсутність досвіду роботи; • необхідність інвестицій у розвиток такої робочої сили; • відсутність компетенції відповідно до потреб роботодавців; • часто завищена самооцінка щодо своїх професійних здібностей; • часто завищені вимоги до умов та оплати праці; • невміння застосувати свої знання на практиці; • небажання починати свою трудову діяльність з «низів»; • відсутність у молоді мотивів та навичок до самостійного отримання знань.

Позитивним є те, що окремі підприємці, як в Україні так і в Польщі, вже сьогодні охочіше беруть на роботу молодь, яка не обтяжена стереотипами та негативним досвідом роботи.

Зменшення у 2012 – 2015 рр. обсягів промислового виробництва, сільсько-господарської та будівельної продукції, зниження вантажо- і пасажирообороту та інших показників соціально-економічного розвитку України, а також посилення конкуренції на ринку праці внаслідок збільшення міграційних потоків зі Сходу України призвели до зменшення зайнятості, в тому числі і молоді (табл. 3). Водночас, у Польщі намітилась тенденція до збільшення зайнятості цієї категорії населення. При цьому зайнятість чоловіків є вищою ніж жінок як у Польщі, так і в Україні, що свідчить про існування проблем гендерної нерівності.

Перевагою Польщі перед Україною у напрямку зменшення молодіжного безробіття є те, що молоді поляки можуть реалізувати своє право на працю у більшості країн Європейського Союзу без додаткових дозволів на працевлаштування. Сприяють вирішенню проблеми безробіття молоді і організації роботодавців, серед яких: Конфедерація польських роботодавців, Польська конфедерація приватних роботодавців, Бізнес центр Клуб (Business Centre Club). Представники цих організацій беруть участь у роботі комісій Сейму, надають експертну оцінку законопроектам, вносять пропозиції щодо поправок у законодавчі акти, що регулюють діяльність підприємств, податкового ринку й ринку праці, а також безпосередньо впливають на правові акти, що мають велике значення для державних фінансів та економіки загалом в цілому. Окрім того, в Польщі досить дієві селянські профспілки та організації, які надають підтримку молоді на відповідних сегментах ринку праці [15].

Таблиця 3. Рівень зайнятості молоді України і Польщі за віковими групами та статтю у 2013 – 2016 рр.

вік	Україна, всього				Польща, всього			
	2013	2014	2015	2016 1 півр.	2013	2014	2015	2016 1 півр.
15-24	32,5	29,5	28,2	27,1	24,2	25,8	26,0	28,7
25-29	73,7	71,6	71,8	69,2				
30-34	78,2	74,9	74,3	74,5	75,8	77,2	78,6	80,1
	Україна, чоловіки				Польща, чоловіки			
15-24	36,5	33,6	31,3	29,7	28,6	30,0	30,5	33,1
25-29	81,9	80,2	80,1	77,1				
30-34	84,9	81,9	81,3	81,9	83,9	84,7	85,4	87,1
	Україна, жінки				Польща, жінки			
15-24	28,3	25,2	24,8	24,3	19,8	21,3	21,3	24,1
25-29	65,2	62,7	63,1	61,0				
30-34	71,4	67,7	67,1	66,8	69,6	69,4	71,5	72,9

* побудовано автором на основі даних: [13;14;16;17]

Серед ініціатив Європейського Союзу, метою яких є зменшення молодіжного безробіття, і які реалізуються в Польщі варто виділити наступні: «Молодь у русі»; «Можливості для молоді»; «Гарантії для молоді».

Програма «Молодь у русі» була схвалена у 2010 р. і передбачала створення додаткових можливостей для переміщення студентів в різні країни ЄС у пошуках роботи або місця в університеті, додаткові можливості співпраці з європейськими державними центрами зайнятості, створення малого бізнесу, створення європейського механізму надання студентських кредитів. Варто враховувати, що у молодих європейських фахівців, в тому числі й громадян Польщі, є можливість отримувати допомогу з безробіття в іншій країні ЄС.

Гарантії для молодих людей є новою ініціативою ЄС у боротьбі з безробіттям серед молоді. Основна її мета – забезпечення всіх молодих людей у віці до 29 років (до 2016 р. – у віці до 25 років) (незалежно від того, чи зареєстровані вони на біржі праці, чи ні) привабливою пропозицією працевлаштування чи професійного навчання відповідно до індивідуальних потреб і ситуації впродовж 4 місяців після завершення навчального закладу або втрати попередньої роботи [20].

Європейська ініціатива «Гарантії для молоді» реалізується в Польщі за трьома напрямками:

- початок власного бізнесу або його розширення з метою створення нових робочих місць для безробітних;
- підвищення професійних компетенцій;
- можливість реалізації молодих людей в проектах.

За першим напрямом з грудня 2013 р. як пілотний проект в трьох воєводствах Польщі (Мазовецькому, Малопольському, Свентокшиському) було розпочато реалізацію програми «Я вже ваш бос». В кінці 2014 р. ця програма була поширена на всю країну. Фінансується зазначена програма Міністерством у справах молоді, праці та соціальної політики Польщі. Її мета – підтримка розвитку підприємництва. В межах коштів, які виділяються на цю програму випускники шкіл та вищих навчальних закладів можуть подати заявку на позику під низький відсоток (1/4 облікової ставки НБУ Польщі) для початку підприємницької діяльності або для створення додаткових робочих місць для безробітних. Таку позику з 2014 р. можуть взяти і безробітні. З 1 грудня 2016 р. максимальний розмір кредиту для початку бізнесу становить 81100,80 злотих (19906,76 дол. США), а для створення нових робочих місць – 24330,24 злотих (5972,03 дол. США).

Крім того, позичальник, який отримав кредит для початку бізнесу може скористатися безкоштовними консультаціями й освітніми послугами, що дозволить ефективно використовувати кредитні кошти.

В рамках напрямку підвищення професійних компетенцій у Польщі реалізується освітньо-виховна програма для молоді від 15 до 18 років. Для цієї вікової категорії пропонується стати членом Добровільного трудового загону (Ochotnicze Nufce Pracy). Це дозволить молодим особам не просто поєднувати навчання з роботою, а здобуваючи загальну освіту набувати навиків певної професійної підготовки.

Професійна підготовка проходить у вигляді інтенсивних навчальних семінарів в Добровільному трудовому загоні або в одному із підприємств. Ставши членом вищевказаного об'єднання молода людина отримує опіку від:

- вчителя в школі, який буде відповідальним за організацію загальної освіти;
- наставника-інструктора від роботодавця, на якого покладено обов'язки щодо організації професійного навчання;
- вчителя з боку трудового загону, який стежитиме за результатами освіти молодшої людини і допомагатиме їй планувати свій час та виконання запланованих завдань.

Варто відмітити й роботу молодіжних офісів праці, в яких молодим полякам допомагають вибрати відповідну роботу серед низки пропозицій роботодавців.

Досить дієвими є і мобільні центри професійної інформації. В їхній компетенції організація безкоштовних інформаційних зустрічей у місцевості, де проживає молода людина, яка не має змоги прибути до центру зайнятості чи молодіжного офісу праці. Також професійні радники, виїжджаючи за вимогою, надають консультації щодо вибору відповідного місця праці.

Визначити молодим людям своє місце на ринку праці, вибрати професію або напрям подальшого навчання допомагають фахівці молодіжних центрів кар'єри. У цих центрах молодь має змогу взяти участь у цікавих майстер-

класах, скористатися індивідуальними професійними порадами, пройти професійну підготовку, а також отримати пропозицію роботи.

Будучи офіційно зареєстрованим безробітним молоді люди у віці до 30 років можуть скористатися ваучером зайнятості. Він є гарантією компенсації частини витрат роботодавця на заробітну плату та соціальне забезпечення у разі прийняття на роботу безробітного власника ваучера [25].

Умовами отримання зазначеного ваучера є:

- мати не більше 30 років і бути офіційно зареєстрованим безробітним;
- впродовж 18 місяців з моменту набуття офіційного статусу безробітного знайти роботодавця, який готовий прийняти молоду людину на роботу.

Також безробітні Польщі у віці 15–29 років мають великі можливості щодо реалізації своїх компетенцій у різноманітних проектах.

Міністерство у справах сім'ї, праці та соціальної політики в рамках Програми розвитку знань «Освіта 2014–2020» постійно оголошує конкурси відбору кандидатів для участі у відповідних проектах, розрахованих на безробітну молодь у віці 15–29 років. Досить поширеними є проекти для тих, хто перебував в установах опіки, надаючи, в першу чергу, перевагу:

- прийомним дітям у віці старше 15 років, які після перебування у дитячих будинках чи прийомних сім'ях, повернулися в свої рідні сім'ї;
- вихованцям дитячих будинків старше 18 років, які заснували власне домашнє господарство;
- вихованців дитячих будинків старше 18 років, які стали незалежними і мають труднощі у пошуку роботи після перебування в установах опіки.

Також участь у цих проектах можуть взяти:

- матері, які перебували під вартою (після виходу з відповідних закладів) та ті, які мешкають в будинках для одиноких матерів;
- молоді люди, які перебували в тюрмі чи в центрах утримання під вартою;
- випускники молодіжних центрів утримання під вартою і молодіжних центрів соціотерапії (через рік після виходу).

Серед інших проектів, направлених на молодих людей в рамках гарантії працевлаштування у Польщі варто відмітити проекти «Ідея для себе», «Рівність на ринку праці», в яких у 2015 році взяло участь близько 7,5 тис. осіб [21].

В межах проекту «Ідея для себе» реалізуються такі форми підтримки, як: опікунсько-виховальна підтримка; навчальні заняття з професійним консультантом, заняття з психологом; мовні курси; базові комп'ютерні курси, професійні курси підвищення кваліфікації. Розрахований він на молодь у віці 15 – 17 років.

У проекті «Рівність на ринку праці» можуть взяти участь люди у віці 18 – 24 років, які є безробітними і не відвідують освітні заклади. З учасниками про-

екту проводять заняття професійні радники та психологи, які допомагають їм зробити вибір місця праці відповідно до своїх здібностей або професійної підготовки.

У 2016 р. в Польщі почала діяти загальнодержавна програма «мінус 30», яка є схожою до запровадженої раніше програми «мінус 50». Вона направлена, в першу чергу, на підтримку підприємців, які планують залучити до роботи молоді кадри. Працевлаштовуючи за цією програмою молодого безробітного, у перший рік його роботи щомісячно роботодавець отримує від повітового (районного) відділу праці компенсацію його заробітної плати у сумі 1850 злотих (454 дол. США). Роботодавець також отримує і компенсацію сплачених внесків за прийнятого працівника. Умовою для отримання такої допомоги є укладення контракту з працівником не менш як на два роки. При цьому у другий рік роботи молодого фахівця підприємець вже не отримує вищевказаної допомоги.

Також варто відмітити і програми, метою яких є працевлаштування випускників ліцеїв, професійних училищ, технікумів і вищих навчальних закладів. Це – «Перша робота» та «Перший бізнес – підтримка в старті». Остання поширюється на студентів, безробітних та тих, які вже провадять певну господарську діяльність, але планують утворення нових робочих місць.

Сприяє працевлаштуванню молоді і так звана «зелена лінія для безробітних і роботодавців». Нею може скористатися будь-хто, набравши номер «19-524» або зареєструвавшись на сайті <https://zielonalinia.gov.pl/strona-glowna-31779>. За допомогою зеленої лінії для безробітних і роботодавців можна отримати інформацію про пропозиції роботи та професійної підготовки; про послуги, які надають управління праці; про можливість отримання коштів для початку чи розширення власного бізнесу.

Зелена лінія – це інформаційно-консультаційний центр служб працевлаштування, який працює за чотирма напрямками:

- автопошук;
- фабрика резюме;
- бюлетень;
- безкоштовне рекрутування працівників.

Автопошук пропонує безробітним, які зареєстровані як користувачі, інформацію про наявні пропозиції працевлаштування загалом по країні та в конкретному регіоні, а також інформацію про пропозиції можливої професійної підготовки чи перепідготовки. Користувачі можуть отримувати інформацію на вказану ними електронну пошту.

Цим інструментом можуть скористатися і зареєстровані роботодавці, для яких є доступні три види автопошуків: автопошук працівників, автопошук пропозицій підготовки та автопошук повідомлень з регіону.

Фабрика резюме. В межах цього напрямку безробітні можуть отримати кваліфіковану допомогу у створенні професійного резюме чи у його корекції, що значно підвищує їхні шанси на отримання пропозиції роботи.

Ще одним напрямом діяльності інформаційно-консультаційного центру служб працевлаштування є видання чотирьох тематичних бюлетенів: для роботодавців; для тих, хто шукає роботу; для осіб, які зацікавлені поверненням до Польщі, а також загальний бюлетень. Всі види бюлетенів висилаються тим, хто підписався, з інтервалом один раз на два тижні, за винятком бюлетеня «Повернення». Він видається один раз в місяць. Важливим є те, що всі бюлетені є безкоштовними.

Також інформаційно-консультаційний центр служб працевлаштування переводить безкоштовні рекрутування для зацікавлених роботодавців.

Процес рекрутування охолоє:

- розміщення оголошення на безкоштовних інтернет-порталах попереднього відбору пропозицій;
- підготовка звіту про рекрутування на прохання клієнта.

Зважаючи на те, що більшість молодих людей для отримання певної інформації віддають перевагу сучасним технологіям її передавання, то «зелена лінія» є надзвичайно популярною. Також варто відмітити й те, що інформація про всі проекти, програми, які сприяють зменшенню молодіжного безробіття у Польщі, є доступною на відповідних інтернет-сайтах, що полегшує їх пошук.

Вагому роль у працевлаштуванні молоді відіграють і воєводські (обласні) та повітові (районні) управління праці. Воєводські управління праці надають підтримку молодим людям у віці 18–29 років, а повітові – у віці 15–29 років. Вони також розробляють певні місцеві програми в межах реалізації європейської ініціативи «Гарантії для молоді». Важливим є те, що у 2016 р. більшість програм була розрахована на молодь у віці 15–29 років (у 2015 р. – на молодь у віці 15–24 р.).

Таблиця 4. Результати реалізації проектів у межах ініціативи «Гарантії для молоді» в 2015 році в Польщі

Категорії осіб	Кількість поданих заявок від безробітних та інвалідів, які не були зайнятими	Кількість заявників, які отримали позитивне рішення щодо участі у відповідних проектах, в т. ч.			
		Працевлаштовано, осіб	Розпочали або продовжили навчання, осіб	Розпочали професійну підготовку	Підготовка на різного роду курсах
Всього осіб у віці 15-24 роки	708716	324518	6211	104398	23758
з них:	128285	46353	2879	22252	4135
осіб у віці 15-19 років					
осіб у віці 20-24 роки	580431	278165	3332	82146	19623
Чоловіки у віці 15-24 роки	366245	164190	2575	36082	16302
Жінки у віці 15-24 роки	342471	160328	3636	68316	7456

* складено автором на основі [21]

Загалом у Польщі у 2015 р. у проектах та програмах в межах зазначеної ініціативи взяли участь 324,5 тис. осіб у віці 15–24 років, а подали заявки – 708,7 тис. осіб, з них 366,2 тис. – чоловіки та 342,5 тис. – жінки (табл. 4).

У межах реалізації ініціативи «Гарантії для молоді» у 2015 р. в Польщі було працевлаштовано 324,5 тис. осіб, 104,4 тис. осіб розпочали професійну підготовку, 6,2 тис. осіб розпочали або продовжили навчання.

Виходячи з вище наведеного можна стверджувати, що програми, спрямовані на збільшення зайнятості молоді у Польщі є досить дієвими, оскільки посприяли поліпшенню ситуації із зайнятістю молодих осіб на ринку праці. Так, рівень безробіття осіб у віці 15–24 роки становив на кінець 2015 р. 20,8% і був на 3,1 відсоткових пункти (в. п.) нижче, ніж наприкінці 2014 року. Ця тенденція продовжилась і в 2016 р. На кінець III-го кварталу 2016 р. цей показник знизився ще на 2,1 в. п. Зниженню піддався також відсоток молодих осіб, що залишалися поза працевлаштуванням, освітою і підготовкою – з 12,0% до 11,0%.

В Україні як вже зазначалось вище (див. рис. 1), у показнику рівня безробіття осіб у віці 15 – 24% за останні три роки чітко вираженої тенденції немає і від коливався в межах 22,4 – 23,1%, що може свідчити про проведення недостатньо дієвих заходів щодо вирішення окресленої проблеми.

Перш за все слід відмітити, що національне законодавство України містить низку положень про забезпечення молоді першим робочим місцем, що мало б позитивно впливати на ситуацію на ринку праці. Зокрема, відповідно до статті 14 Закону України «Про зайнятість населення» молодь, яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, звільнилася зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби (протягом шести місяців після закінчення або припинення навчання чи служби) і яка вперше приймається на роботу має додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню. Для такої категорії на підприємствах, установах та організаціях з чисельністю штатних працівників понад 20 осіб встановлюється квота у розмірі 5 відсотків середньооблікової чисельності штатних працівників за попередній календарний рік [9]. Працевлаштування молоді з інвалідністю здійснюється в межах нормативів робочих місць для забезпечення працевлаштування інвалідів, визначених згідно із Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні».

Також відповідно до статті 26 Закону України «Про зайнятість населення», роботодавцю, який працевлаштовує на нове робоче місце за отриманою професією (спеціальністю) строком не менше, ніж на два роки молодь, яка здобула професійно-технічну або вищу освіту, та якій надано статус безробітного, щомісяця компенсується протягом одного року з дня працевлаштування фактичні витрати у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за відповідну особу за місяць, за який він сплачений. Проте кошти на зазначену компенсацію роботодавцям були виділені з Державного бюджету лише у 2016 році у сумі 1400 тис. грн. [2]

Ще однією статтею згаданого вище Закону була передбачена державна підтримка молодих фахівців, які працевлаштовуються на селі. У разі укладення трудових договорів на строк не менш як три роки з підприємствами, установами та організаціями, що розташовані у таких населених пунктах, молодим працівникам надається житло на строк їх роботи та одноразова адресна допомога у десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати. У разі, якщо молодий працівник пропрацює в такому населеному пункті не менше десяти років, житло передається йому у власність. Проте на практиці ця норма не виконувалась, а в кінці 2014 р. зазначена стаття була вилучена [8] з цього законодавчого акту.

З метою розширення можливостей для підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці Законом України «Про зайнятість населення» передбачено стажування студентів вищих, учнів професійно-технічних навчальних закладів у роботодавців на умовах строкового трудового договору до шести місяців. Цей період офіційно вноситься до трудової книжки та свідчитиме про набуття певного досвіду роботи.

Окрім того, Законом «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» передбачено, що держава забезпечує працевдатній молоді надання першого робочого місця на строк не менше 2 років після закінчення чи припинення навчання, а також після звільнення зі строкової військової, або альтернативної служби [11]. Цим законодавчим актом передбачається і «гарантоване надання роботи за фахом на період не менше трьох років молодим фахівцям – випускникам державних професійно-технічних та вищих навчальних закладів, потреба в яких була визначена державним замовленням» [11]. Проте ці нормативні положення не виконуються повною мірою, про що свідчить частка непрацевлаштованих осіб після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів у загальній чисельності безробітних (2015 р. – 16,4 %).

Варто відмітити і прийняту у 2006 році Постанову Кабінету Міністрів, якою було затверджено нове типові положення про молодіжний трудовий загін [10]. Діяльність таких трудових загонів проходить у вільний від навчання час та орієнтована на сприяння розвитку особистісних, професійних й творчих здібностей. Протягом першого півріччя 2014 року в Україні було створено 873 молодіжних трудових загонів, участь у яких взяли 17397 осіб [6]. В основному праця учасників молодіжних трудових загонів застосовувалась у сільському господарстві, будівництві та сфері послуг.

Створенням молодіжних трудових загонів займаються молодіжні центри, які здійснюють свою діяльність в 16 областях України та у м. Києві.

Основними завданнями зазначених центрів є:

- забезпечення прав та інтересів молодих громадян на ринку праці;
- сприяння працевлаштуванню, підготовці, перепідготовці та підвищенню кваліфікації молоді;
- сприяння життєвому самовизначенню, інтелектуальному, моральному, духовному розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу;

- організація зайнятості молоді у позанавчальний час;
- залучення молоді до підприємницької діяльності, створення відповідних умов функціонування та ефективного розвитку молодіжного підприємництва;
- надання молоді послуг, пов'язаних з профорієнтацією та підготовкою до роботи за новою професією;
- підтримка молодіжного підприємництва;
- забезпечення правової просвіти у молодіжному середовищі;
- сприяння формуванню здорового способу життя [3].

У 2012 році Урядом була ухвалена «Програма сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року», одним з пріоритетів якої є сприяння зайнятості та зменшення безробіття молоді. Водночас, в основному стратегічному документі України – Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», Програмі діяльності Уряду, Коаліційній угоді відсутні конкретні завдання щодо зменшення молодіжного безробіття та покращення соціального становища молоді.

Заповнила цю прогалину у законодавстві схвалена у 2015 р. Концепція Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016 – 2020 роки, у якій одним із очікуваних результатів є забезпечення надання підтримки молоді у працевлаштуванні та сприяння створенню для неї нових робочих місць.

Серед шести пріоритетних напрямів, які визначені у вище згаданій Концепції, виокремимо «Розвиток неформальної освіти» та «Зайнятість молоді». Передбачається, що здійснення заходів в межах цих напрямів дозволить досягти вище зазначеного очікуваного результату і сприятиме зменшенню молодіжного безробіття.

Пріоритет «Розвиток неформальної освіти» планується реалізувати за такими напрямами:

- «Молодіжний працівник», метою якого є виконання програми підготовки працівників, що працюють з молоддю, зі залученням державних службовців молодіжної сфери та представників молодіжних громадських організацій і видача зазначеним працівникам відповідних сертифікатів;
- «Молодіжні центри», що передбачає аналіз існуючої мережі установ, які працюють з молоддю, та розвиток на їх базі молодіжних центрів, виходячи з потреби конкретного регіону;
- «Молодіжне таборування». Охоплює розвиток неформальних форм роботи з молоддю шляхом організації наметових таборів у регіонах України, включаючи їх разове облаштування, без створення стаціонарних закладів;

- «Молодіжний інформаційний та навчальні портали». Мета: здійснення заходів з метою інформаційного забезпечення державної політики у молодіжній сфері та комунікацій молоді у межах України і зарубіжжя;
- «Молодіжний паспорт». Передбачає створення європейського інструменту презентації знань, досвіду і кваліфікації молоді особи для підвищення її соціальної мобільності.

На зменшення молодіжного безробіття більшою мірою цілеспрямованими є заходи, які скеровані на працевлаштування молоді (забезпечення первинної і вторинної зайнятості та самозайнятості молоді). Їх заплановано проводити у рамках реалізації пріоритету «Зайнятість молоді» за допомогою таких проєктів:

- «Профорієнтація», метою якої є спрямування професійних інтересів молоді за формулою: «інформування – навчання – тестування – залучення», формування усвідомлених мотивів вибору певного виду діяльності, що забезпечить задоволення матеріальних і духовних потреб молоді;
- «Молодіжне підприємництво». Передбачає сприяння розвитку молодіжного підприємництва, самозайнятості та ефективного просування молодих людей у підприємницькому середовищі;
- «Волонтер». Мета: проведення заходів, спрямованих на залучення молоді до волонтерської діяльності;
- «Сприяння зайнятості», що має на меті сформувати та реалізувати механізм підвищення рівня зайнятості молоді шляхом сприяння її працевлаштуванню, стажуванню на робочих місцях та залученню до суспільно значущої діяльності як способу забезпечення вторинної зайнятості [12].

Зауважимо, що аналогічна державна програма була розроблена і на 2009–2015 рр. Проте через обмеженість фінансових ресурсів вона не була реалізована повною мірою.

Таким чином погоджуємось із висновками науковців, які стверджують, що «незважаючи на доволі широкий спектр законодавчих ініціатив та нормативно-правових актів щодо забезпечення гідної праці молоді, ефективність реалізації заходів політики держави у сфері молодіжної зайнятості залишається недостатньо високою. Це пов'язано, передусім, з обмеженими фінансовими можливостями реалізації законів та цільових програм з боку держави, а також недостатньо активною участю соціальних партнерів у реалізації законодавчих ініціатив [5].

Також велика чисельність нормативно-правових актів, які в деякій мірі дублюються через певний період часу та неналежне обґрунтування потреби фінансових ресурсів, свідчить про поспішність прийняття окремих нормативно-правових актів та недостатню послідовність дій Уряду України у розробленні заходів молодіжної політики зайнятості.

На відміну від Польщі, в Україні задіяно дуже мало інформаційних ресурсів, з яких молодь могла б довідатись про існуючі програми їхнього працевлаштування.

Важливим напрямом у вирішенні проблем зайнятості молоді в обох країнах є створення соціальних підприємств, метою діяльності яких є «не зосередження на максимальному доході власників підприємства, а вирішення соціальних проблем і водночас отримання прибутків від цієї діяльності для реалізації будь-яких соціальних проектів» [1].

Варто зазначити, що соціальне підприємництво в Польщі і в Україні має низку спільних та відмінних рис. До спільних відносять: [1]

- можливість отримувати гранти на фінансування від різних проектів міжнародних організацій та Європейського Союзу для створення соціального підприємства;
- поштовхом для створення соціального підприємства зазвичай виступають неприбуткові громадські організації;
- і в Польщі, і в Україні існують податкові пільги.

Відмінності полягають у тому, що в Польщі існує можливість отримувати кошти від держави або місцевої влади, а в Україні такої практики немає. Також, на відміну від українського, у польському законодавстві є спеціальний закон [24], що регулює функціонування соціального підприємництва. В Україні діяльність таких підприємств регулюється загальним законодавством, в якому не встановлено обмежень щодо кількості працівників. У Польщі на соціальному підприємстві може працювати від 5 до 50 людей. Інші відмінності ведення бізнесу, в тому числі й на соціальному підприємстві, представлені в табл. 5. Саме ці відмінності створюють більш сприятливі умови для зайнятості молоді у Польщі.

Таблиця 5. Відмінні риси ведення бізнесу у Польщі та Україні

Польща	Україна
Низький рівень корупції практично унеможлиблює неофіційні платежі. Під час створення підприємства є офіційний платіж.	Високий рівень корупції сприяє існуванню неофіційних платежів для відповідальних працівників державних служб під час процедури створення підприємства
Існує довіра до підприємця, що сприяє існуванню усних домовленостей, які, як правило, виконуються.	Брак довіри через численні випадки порушення усних домовленостей.
Соціальні мережі у більшості використовують для реклами підприємств, а не заради власної вигоди	Соціальні мережі використовуються як для реклами власного бізнесу та і для особистого піару.
На малих і середніх підприємствах дотримуються 8-ми годинного режиму роботи	Існує практика понаднормової роботи без додаткової оплати
Приватні підприємці переважно не працюють в державні і релігійні свята	Приватні підприємці переважно працюють в державні і релігійні (менше) свята
Інфраструктура більш пристосована до потреб людей з обмеженими можливостями	Інфраструктура менш пристосована до потреб людей з обмеженими можливостями
Жінкам не важко знайти роботу	Жінкам важче знайти роботу, ніж чоловікам

Польща	Україна
Мінімальна заробітна плата – це юридично встановлений найнижчий допустимий рівень заробітної плати за найману роботу, визначений у вигляді ставки чи мінімального заробітку. До неї не включаються різного роду доплати, надбавки та премії.	Мінімальна заробітна плата – це встановлений законом мінімальний розмір оплати праці за виконану працівником місячну (годинну) норму праці. До її складу можуть входити, крім посадового окладу, надбавки, премії.
Існує чітке розмежування бізнесу і влади	Влада і бізнес тісно переплетені

* складено автором на основі власних спостережень та [1]

З огляду на вище наведене доходимо висновку, що вирішення проблеми молодіжного безробіття є актуальним завданням як для Польщі, так і для України. Проте, будучи країною Європейського Союзу та маючи набагато нижчий рівень корупції і набагато вищий обсяг ВВП, Польща має значно більше можливостей для реалізації проектів зайнятості молоді. Для отримання ще кращої динаміки подолання молодіжного безробіття Уряду Польщі варто і надалі розвивати реалізацію діючих проектів.

За результатами досліджень також можна зробити висновок, що деякі програми збільшення зайнятості молоді, які реалізуються в Україні, і в Польщі є подібними. Наприклад, щодо компенсації витрат роботодавця за прийняття на роботу безробітного у віці (15 – 29 років у Польщі) 15 – 35 років в Україні. Також у Польщі, як і в Україні створюються молодіжні трудові загони та здійснюється перепідготовка безробітних на різного роду курсах, які дозволяють молодій особі отримати додаткові знання та набути нових навичок та вмінь.

В Україні насамперед, слід відповідальніше ставитися до виконання вже діючого законодавства і не приймати нормативно-правових актів, які через обмеженість фінансових ресурсів не можуть бути виконані. Крім того, зміст зазначених документів повинен бути більш конкретизованим щодо очікуваних результатів, які планується досягнути.

Зменшення молодіжного безробіття в Україні можливе за умови зниження корупції; достатньої поінформованості молоді про їхні можливості щодо працевлаштування чи продовження навчання та реалізацію дієвих програм молодіжної зайнятості. Також потребує удосконалення і процедура державного замовлення на підготовку фахівців з метою збалансування попиту і пропозиції на молодіжному ринку праці. З метою збільшення чисельності випускників вищих навчальних закладів та професійно-технічних училищ, які після завершення навчання були працевлаштовані, доцільно скористатися досвідом Польщі, який розглянуто в межах цього дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабіщ Б. Прибуток це не тільки гроші. Соціальне підприємництво в Польщі та Україні / Бабіщ Б., Блаціньська К., Гиренко Х. та інші.- Польсько-українська рада обміну молоддю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oridu.odessa.ua/news/2016/11/18/broshura.pdf>
2. Звіти про виконання Державного і місцевих бюджетів України у 2014 – 2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=349925>
3. Інформація про напрямки діяльності та контакти молодіжних центрів праці в Україні. – Міністерство молоді та спорту України, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/17345>
4. Колот, А. М. Економічно активна людина у новій економіці: теоретико-методологічний аналіз трансформаційних процесів [Текст] / А. М. Колот, О. І. Кравчук // Ринок праці та зайнятість населення : виробничо-практичний науковий журнал. – 2015. – № 2. – С. 3-8.
5. Лібанова Е. Перехід на ринок праці молоді України /Елла Лібанова, Олександр Цимбал, Лариса Лісогор, Ірина Марченко, Олег Ярош. – Женева: Міжнародне бюро праці, 2014. – 93 с.
6. Молодіжні трудові заgonи: довідкова інформація. – Міністерство молоді та спорту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/15235>
7. Про внесення змін до статті 1 Закону України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні": Закон України № 1659-IV від 23.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України від 16.07.2004. – 2004. – № 29. – (Офіц. вид.: Щотижневий нормат. бюл. укр. та рос. мовами / Верховна Рада України). – К.: Парламентське видавництво, 2004
8. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України: Закон України від 28.12.2014 № 76-VIII[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/76-19/paran282#n282>
9. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
10. Про затвердження Типового положення про молодіжний трудовий загін: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.07.2006 № 899[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/39>
11. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>
12. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 р. № 1018-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248528402>
13. Ринок праці (у 2015 р, у 2014 р. у 2013 р.): доповіді. – К.: Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> розділ «Публікації»
14. Ринок праці у Іпівріччі 2016 року: доповідь, 2016. – К.: Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> розділ «Публікації»

15. Українсько-польський робітничий портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrpraca.com>
16. Aktywność ekonomiczna ludności Polski. Labour force survey in Poland (II kwartał 2016): informacje i opracowania statystyczne, 2016. – Warszawa: Główny urząd statystyczny. – Dostęp: file:///C:/Users/Админ/Downloads/aktywnosc_ekonomiczna_ludnosci_polski_iikw_2016.pdf
17. Aktywność ekonomiczna ludności Polski. Labour force survey in Poland (IV kwartał 2015): informacje i opracowania statystyczne, 2016. – Warszawa: Główny urząd statystyczny. – Dostęp: file:///C:/Users/Админ/Downloads/aktywnosc_ekonomiczna_ludnosci_polski_iv_kwartal_2015.pdf
18. EU Youth Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ec.europa.eu/youth/policy/eu-youth-strategy_en.htm
19. Global Employment Trends for Youth 2015: Scaling up investments in decent jobs for youth / International Labour Office – Geneva: ILO, 2015 – 93 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_412015.pdf
20. Gwarancje dla młodzieży: statystyka[zasobów elektronicznych]. – Dostęp: <http://gdm.praca.gov.pl/o-programie/statystyki>
21. Podsumowanie realizacji Gwarancji dla młodzieży w 2015 roku. – Departament Rynku Pracy MRPiPS, 23.11.2016. – Dostęp: <http://gdm.praca.gov.pl/-/3812567-podsumowanie-realizacji-gwarancji-dla-mlodziezy-w-2015-roku>
22. Rozpędowski M. Bezrobocie wśród młodych. Jak pokolenie y radzi sobie na rynku pracy? – 2016, Dostęp: <http://www.money.pl/gospodarka/raporty/arttykul/bezrobocie-wsrod-mlodych-jak-pokolenie-y,185,0,1932729.html>
23. Rybicka K. Bezrobocie młodzieży w Polsce / Edukacja w świetle przemian współczesnego rynku pracy: wybrane problemy. – Studia Ekonomiczne: Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, 2014. – № 197. – P. 195 – 201.
24. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. Nr 122, poz. 1143 z późn. zm.)
25. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2016 r. poz. 645, z późn. zm.) – art. 66m. – Dostęp: <http://psz.praca.gov.pl/-/120524-ujednolicony-tekst-ustawy-z-dnia-20-kwietnia-2004r-o-promocji-zatrudnienia-i-instytucjach-ryнку-pracy>